

УДК 81 282:821.161.2

ББК 81.2 Укр-5

**«УСЕ ПОТРІБНЕ, ВСЕ ВАЖЛИВЕ, ЩО В ТВОЇЙ РІДНІЙ
СТОРОНІ»: ГУЦУЛЬСЬКІ ДІАЛЕКТНІ РИСИ В ПОЕЗІЇ
ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА**

У статті проаналізовано різнорівневі гуцульські діалектизми, взяті у поетичній збірці Т.Мельничука «Чага». Особлива увага звернена на лексичні діалектизми: вони охарактеризовані з погляду частиномовної належності, визначено їх групи за значенням, з'ясовано їх роль.

Ключові слова: діалектизм, гуцулізм, поезія, Тарас Мельничук, збірка «Чага».

Використання територіальних діалектизмів, які відображають «багатство лексики народних говорів, різноманітність мотивів номінації, збереження у словниковому складі народної мови одиниць, відмінних за генетичною й часовою віднесеністю» [1, 3], є невід'ємною ознакою індивідуального стилю багатьох українських майстрів слова. Тому, як стверджує В.В.Грещук, «мова художньої літератури не конгруентна літературній мові, ...в ній можуть використовуватися позалітературні мовні засоби художнього зображення. Вивчення мови белетристики у її зв'язках із місцевими говорами має не тільки самодостатню цінність, воно важливе також для з'ясування співвідношення і взаємодії літературно-нормативного і територіально-діалектного» [4, 347]. «На часі, – зазначає В.В.Грещук, – скрупульозне вивчення особливостей та специфіки використання діалектних рис різними письменниками в мові літературних творів упродовж двох останніх століть» [5, 5]. Художні тексти авторів минулого й сьогодення з погляду залучення до них гуцульських діалектизмів різних мовних рівнів уже були в центрі уваги багатьох дослідників. Однак такі розвідки стосуються переважно прозових творів, меншою мірою аналізувалися поетичні полотна [див., напр., 8; 11; 12]. Предметом аналізу у пропонованій статті є різнорівневі діалектизми у збірці «Чага» Тараса Мельничука – поета, «який

має від природи яскравий, самобутній і щедрий талант, створив неповторний і життєствердний світ зі своїм способом думання й почування», людини «розкованої, вільної вдачі, твердого гуцульського духу» [6, 3].

Фонетичні риси гуцульської говірки в аналізованих поезіях не засвідчені. Нечисленними вкрапленнями є морфологічні особливості, зокрема усічені форми особових займенників (*го* замість *його*), дещо змінені форми колишнього перфекта, які являють собою поєднання звичайної форми дієслова минулого часу з колишнього дієприкметника на *-ль* із залишками особових форм теперішнього часу від допоміжного дієслова *бути* (*гадали-сте, абись знав, кобись була* тощо), утворення аналітичної форми наказового способу дієслів за допомогою частки *най* замість *хай, нехай*, а також уживання частки *ко* при наказовій формі дієслів: *Ой заграй-ко, заграй-ко, скрипачу, / Най барвінок сміється і плаче* [7, 41]; *Най барвінок цвіте не в журбі* [7, 42]. Для жителів нашого регіону поширеним є звертання до батьків на *ви* і, як наслідок, вживання дієслова у формі множини при іменниках в однині, що знайшло своє відображення на сторінках поезій: *П'ять літ не кличуть батько нас косити* [7, 28]; *Побіліть її, мамо* [7, 30] та ін. Це є прикметною рисою для мовлення особливо представників старшого покоління. Однак зауважимо, що такі поєднання у творах Т.Мельничука характеризуються непослідовністю застосування. Пор., напр.: *Батько дивився на мене* [7, 21]; *Мама пішла кудись по морозній стежині* [7, 39]; *І не осудить їх батько, / Не осудить їх няня* [7, 40]. Використовує поет і відмінні від літературномовних форми сполучуваності іменника з дієсловом: *Заночуй мене в себе до рання* [7, 129].

Потужним живодайним струменем вліті у текстовий простір Мельничукових віршів лексичні діалектизми. Значення територіально маркованого слова *чата*, що стало йменням збірки, автор пояснив у поезії з такою ж назвою:

*Чата – наріст на березі
чорний паріст кострубатий.*

*Він смокче тіло берези,
як поета – слово [7, 27-28].*

Використання діалектизму для найменування книги, з'ясування митцем його семантики та кількаразове повторення в однойменній поезії сприяє запам'ятовуванню його читачами і, можливо, майбутньому засвоєнню літературною мовою, «адже народно розмовна мова – це невичерпне, вічно діюче джерело, з якого постійно надходить поповнення і на основі якого відбувається процес оновлення літературної мови» [3, 4]. Без сумніву, велика роль у залученні словесних скарбів з непересихаючих діалектних джерел до загальнонародної мови належить саме майстрам пера.

Діалектизми, щедро розсипані сторінками аналізованої збірки, органічно вплітаються у канву Мельничукових віршів, надають їм свіжості й неповторності, є неоціненним засобом відтворення колориту карпатського краю. Вдумливий читач відчуває, що автор не навмисно вишукує говірково марковані слова, щоб забарвити ними свої поетичні полотна. Т.Мельничук є вихідцем із перлини Українських Карпат – Гуцульщини (народився у старовинному селі Уторопи теперішнього Косівського району Івано-Франківської області), тому гуцульська говірка є частиною його єства, адже «сім'я-родина, хата дає людині не тільки власну гідність, успадковані традиції, батьківський дух, а й передає заховані в підсвідомості матері й передані з молоком немовляткові предковичні рідні звуки, єдині й неповторні, благодатні й священні, а вони потім набирають сили в щоденній лаконічній, але образно розмаїтій, бесіді, засвічуються різними барвами й незваними гранями в поезії.., в художній мові, такій багатій і запашній, наче густа росяна трава» [6, 5]. «Тарас виростав з пісень і легенд на росах з худібкою, з сопілкою-теленкою, з садами і грибами в лісі, з пострілами, з іграми-забавлянками, з легендами про Чугайстра й лісних нявок» [9, 9]. Діалектизми є невід'ємною частиною його мовної свідомості. І це не могло не позначитися на мовній палітрі його творів. Використання автором діалектного слова в найменуванні своєї поетичної збірки налаштовує читача

й на наступні зустрічі з говірковими перлинами, що в багатьох випадках є екзотичними для мовців, які не є вихідцями з Гуцульщини або ж спеціально не займалися вивченням її особливостей. Не можна не звернути увагу й на те, що лексема *гуцул* та різночастиномовні похідні від неї *гуцулка*, *гуцульський*, *по-гуцульськи*, *Гуцульщина* перемандрують з вірша до вірша, супроводжуючи читача, постійно нагадуючи, що автор – представник цього краю; він намагається занурити і нас у свою рідноговіркову стихію, спонукає почерпнути з неї свіжості, прилучитися до її багатобарв'я, відчутти чар гуцульського говору. Для ілюстрації висловленого наведемо тільки кілька уривків:

Гуцул – так гуцул:

По-гуцульськи танцюю

І знай свої зорі [7, 16];

Війна, як судьба невблаганна й химерна,

Гуцулів, мов тичинки, по землі порозносила [7, 19];

Така Гуцульщина! Тут все співа:

Про волю – птаха, про косу трава,

Про горе матері – мальована трембіта,

Про чорного джмеля – черемха біла.

Гуцулка древня журними губами

Співа про Довбуша й червону його барду,

Струмок-джигун – про море сиве

Барвінку синь – про жовть осінню,

Вітри про полонину, ніч про днину,

А кожне серце – про Україну [7, 31];

Чи туск, чи війна, чи у хаті гаразд –

Гуцулки вишивають усяку всячину.

І хай там що – зеленіє гуцульський ряст

І не гаснуть голки, кров'ю пучок освячені.

Міняються долі – не міняється колір.

Минається сум – не минається суть.

Мінялись окуви, але ніколи

Не міняли міняйли гуцульську красу [7, 38] та багато ін.

Аналіз засвідчує, що в поезіях Т.Мельничука репрезентовані численні лексико-семантичні діалектизми різної частиномовної належності. Вони представляють найрізноманітніші за значенням пласти лексики. Найширше у його поезіях маніфестовані іменники.

Велика група діалектизмів – це етнографізми, які називають традиційні форми побуту, звичаїв, обрядів, вірувань гуцулів. До них належать субстантиви на позначення музичних інструментів, використовуваних жителями Карпат: *дримба* «щипковий музичний інструмент», *трембіта* «духовий музичний інструмент – дерев'яна труба (до 3-х м довжини), зроблена зі смерекового дерева, обвита березовою корою», *фльо́ра*, *фрела* «довга сопілка без денця», *цимбали*. Напр.: *Тут що не хата – то **цимбали**,* / *Гуцулка й перстень на руці [7, 27]; А **фльо́ра** його семибарвно грала / І зацвітали від звуків / Зів'ялі граби [7, 74]; Чом, Мольфаре, плаче твоя **фрела**? [7, 71]; Хтось кленовою хвiрткою гримав / І за шибамы гралы зiрницi-**дримби** [7, 123]. Зазначимо, що трембіта як своєрідний символ гуцульського краю супроводжує переважно сумні моменти життя горян, і це знайшло своє відображення в поезіях Т.Мельничука. Порівняймо, напр.: *Тут все співа: / Про волю – птаха, про косу трава, / Про **горе** матері – мальована **трембіта** [7, 31]; І ніч, коротка, як радість заяча, / По-весняному у **трембіти** коминів **тужить** [7, 40] та ін.**

Гуцули – люди працьовиті (*робітні*) і веселитися вміють. Усім відомі народні танці, що притаманні саме цій етнічній групі (напр., *аркан*, *гуцулка* тощо). Тому не випадково зустрічаємо на сторінках збірки юкстапозит для позначення гуцульського танцю (*гуцулка* «вид танцю», *дрібушка* «назва танцю»): *І Микита – голова непокрита / Сіє **гуцулку-дрібушку**, мов жито [7, 41].*

Низкою найменувань, використаних у творах, передаються особливості гірського ландшафту: *грунь* «1) вершина гори; гірське пасмо; 2) невеликий пагорб, не покритий лісом», *плай* «стежка в горах», *полонина* «високогірне пасовище», *рінь* «дрібне каміння біля річки; гравій, галька», *сигла* «густий непрохідний ліс», *копанка* «1) гірська копана дорога; 2) неглибока криничка», *шанець* «рів». Напр.: *І що мені із того, що смерека в сиглі / До себе тулить русе смереча, / Коли я маю сина – і не маю сина, / Бо місячно-калинову колиску синову / Гойдає інший по ночах* [7, 92]; *Я правди не скажу – збрешу, що виріс син / І десь собі побіг-повіявся із дому... / Куди?.. Напевно, рвати на груні полин* [7, 95]; *Й бриндушки по коліна забредуть у копанки, / А за ними в надії – здонжуанений ряст* [7, 119] та ін.

Назви осіб у творах Т.Мельничука представлені такими лексемами: *батяр* «1) гультай, пройдисвіт; 2) сміливий хлопець», *бовгар* «пастух, який доглядає стадо великої рогатої худоби на полонині; чередар», *дівка* «дівчина», *князь* «молодий (на весіллі)», *копил* «нешлюбний син, байстрюк», *легінь* «парубок, дорослий хлопець», *любаска* «коханка», *любка* «1) те саме, що любаска; 2) мила, дорога, кохана (при звертанні)», *шандар* «жандарм». Напр.: *А без того барвінку святого / Не знайшов би до любки дорогу* [7, 41]; *Потім вільха зітхатиме тужно: / «Ой, не йди з ним, він батяр... Не йди»* [7, 131] та ін.

Ужиті в аналізованих поезіях діалектні слова на позначення одягу та аксесуарів жителів гуцульського краю: *запаска* «жіночий поясний одяг з двох полотнищ», *бартка* «топірець (металевий або дерев'яний) з довгою ручкою, прикрашеною орнаментом», *кафтаник*, *кафтанка* «шита або в'язана камізелька», *кутас* «переважно множ. прикраса у вигляді китиці на гуцульському одязі», *окрайка* «тканий пояс з кольорової шерсті», *петичина*, *петек*, *петик* «вид короткого одягу з домотканого сукна для чоловіків і жінок», *черес* «широкий шкіряний пояс». Напр.: *Тут ходив вечір – / Чорна петичина на плечі* [7, 123]; *Замело мого діда і батька, / Щоб за плугом вони*

не ішли, / Щоб різьблену нескорену бартку / Не святили росою вільшин [7, 138].

Маніфестовані й назви предметів домашнього вжитку: *бесаги* «дві торби, з'єднані одним полотнищем, що їх носять перекинутими через плече або через спину коня», *берівка* «1) те саме, що бербениці; 2) пляшка», *гладунець* «глечик (переважно для молока)», *гарнець* «дерев'яний посуд для молочних продуктів (об'ємом 4-8 літрів)», *коверець* «килим», *пугар* «склянка». Напр.: *А їй – скрипку із липки, / Струни із барвінку / Ще й горілки берівку [7, 66]; І червоних півнів / Хтось ніс на базар у бесагах [7, 123].*

Назви страв репрезентовані такими лексемами: *бринза* «спеціально приготовлений для зберігання посолений сир», *гусянка* «спеціально заквашене кип'ячене молоко». Напр.: *Маєш бринзу та лютої гусянки гарнець, / Тож сиди – нічого тобі не станеться [7, 103].*

Низкою діалектизмів представлені назви, пов'язані з сільською виробничою діяльністю: *барда* «широка сокира з коротким топорищем для тесання дерева, тесак», *ватра* «вогнище, багаття, вогонь», *дараба* «пліт, збитий з кругляків, який сплавляють по ріці», *дергівка* «щітка чесати льон, гребінь до клоччя», *клюпа* «пристрій для вимірювання товщини круглої деревини», *коновка* «1) дерев'яна посудина з одним вухом для води; дерев'яна посудина для молока; 2) частина олійниці», *лотока* «жолоб, по якому тече вода до млинового колеса, лотік», *оборіг* «повітка на чотирьох стовпах для сіна, збіжжя, соломи», *опалка* «мішок або торба, з якої годують коней», *платва* «груба балка, до якої прикріплюються крокви», *подря* «1) горище у стаї; 2) полиця, на якій сушать і зберігають овечий сир», *тонір* «вид сокири для тесання, тесло». Напр.: *Догоряє остання ватра / у глodu на сизих устах [7, 113]; Черемош, як бджола, не має спокою, / Досвітки, смутки й дараби носить [7, 103].*

Життя гуцулів протікає серед розкішного буяння карпатської природи. Тому своєрідністю відзначається група лексем на позначення багатобарв'я рослинного світу: *без* «бузок», *білотка* «едельвейс», *бриндуша* «шафран»,

жереп «бот. гірська карликова сосна», *козелець* «жовтець їдкий», *ліска* «ліщина», *марічка* «бот. стокротка», *морва* «шовковиця», *ружа* «троянда», *юрочка* «бот. калюжниця болотна». Напр.: *І здаються мужчинам жінки їхні ружами / З земним, найсвятішим челюстям долонь* [7, 35]; *Дзвенять блакити, фіолети, / І пахнуть хвилі, наче без* [7, 97]; *Бриндушки цвітуть не тільки в квітні – й восени* [7, 112]; *І лине все, і все бринить, / Стають медами ружі* [7, 107].

Цікавою є й низка діалектних лексем для найменування представників тваринного світу: *бузьок* «лелека», *жонва* «дятел», *каня* «шуліка», *когут* «півень», *кумка* «маленька жабка, яка водиться у холодній джерельній воді», *чукурлик* «жайворонок». Напр.: *Береза поволі чахне, / аж поки одного ранку / не скрикне заплакана жонва: / Вона умерла – наша біла мати* [7, 28]; *Зазоріє – когути схоплюються* [7, 134].

Використані у збірці специфічні номінації явищ природи: *плова* «злива, раптовий дощ», *раптівка* «раптовий короткочасний дощ, злива», *сніжниця* «снігопад з дощем», *туча* «1) бурхлива злива з вітром і громом; 2) темна грозова хмара; 3) град». Напр.: *А він одвертав од них гради і тучі: / Аби пшениця не падала на коліна, / Аби їх, хрещених, голова не боліла* [7, 74]; *Тільки ж плови били – і знесло мости* [7, 136].

Абстрактні іменники переважно на позначення почуттів та відчуттів людини репрезентовані такими діалектизмами: *люба* «кохання, любов», *скуса* «1) спокуса; 2) переляк; 3) евф. чорт», *туск* «туга, сум». Напр.: *Буде березень бігти на вечорниці / І насипле в криниці пахучих планет, / А хлопцям у голови – хмелю-дурману, / Дівчатам ув очі – люби-згуби / Та у серце – зілля підману* [7, 116].

Відрізняються від загальнономовних найменування деяких місяців у гуцульській говірці: *цвітень* «квітень», *май* «травень», *просинець* «грудень». Напр.: *То ж хутчій, мій коню, попри сонці ожеред / Зі снігу – в цвітень, / А із цвітня – в сніг* [7, 90]; *Не було нічого – лиш лілова хмара, / Наче безу китиця в маю* [7, 139].

Наведемо й інші діалектні слова, використані автором у збірці: *гвер* «гвинтівка», *писок* «зневажл. 1) рот; 2) обличчя», *бубка* «зменш. до буба 1) дит. рана; 2) хвороба», *віно* «частка ґрунту, давана молодій», *наличман* «1) маска; 2) намордник», *твар* «обличчя», *тлум* «натовп», *трійло* «отрута», *фігли* «1) жарти; 2) хитрощі». Напр.: *Невірні ж носять наличмани вірності* [7, 82]; *Печаль мене голубить – наче губить, / Підносить мені трійла, як вина* [7, 92].

У житті гуцулів тісно переплетені два простори – реальний та ірреальний, що на мовному рівні виявляється у функціонуванні багатьох лексем на позначення надприродних сил та людей, які можуть, за народними віруваннями, керувати цими силами. У своїх віршах Т.Мельничук використовує такі демоніми: *бісиця* «1) міф. уявна надприродна істота, лісова жінка, яка могла заманювати пастухів до лісу, ввижаючись їм у вигляді жінки чи дівчини; 2) переносне, лайливе: сварлива жінка», *дідько* «чорт», *мольфар* «знахар, ворожбит, дії якого часто бувають зловорожими», *чугайстер* «не лихий лісовий дух». Напр.: *Я Мольфар – священний злий дух, / Злий, бо вічний, як гори, / Бо не хоче вбити мене мій друг / І не може вбити мій ворог* [7, 65]; *А вже скоро піде до Чугайстра у школу / Афиноока осінь* [7, 103]. Наведені слова є органічними елементами лексичної системи гуцульського діалекту, демонструють тісні зв'язки зі словами інших тематичних груп говірки, а це свідчить про їх неізолюваний характер. Від них можливе утворення дериватів з різною семантикою, зокрема в аналізованих поезіях автор використовує похідні іменники зі значенням демінутивності (напр., *мольфар* – *мольфарик*), зі значенням особи жіночої статі (*мольфар* – *мольфарівна*), прикметники зі значенням присвійності (*мольфар* – *мольфарів*). Як випливає з вищенаведеного, на основі первинного значення демоніма можуть утворюватися вторинні, похідні значення, які не обов'язково пов'язані з демонічним простором (див., напр., друге значення слова *бісиця*).

Широко представлені у віршах Т.Мельничука говірково марковані топоніми. Найчисленнішу групу серед них утворюють ойконіми: *Брустури, Косів, Саджава, Устеріки, Уторопи, Яблунів* та ін. Напр.: *Е ні, гайну я лучче на базар до **Косова** / Й куплю у збанках писаних мальовані віки* [7, 81]; *А з **Уторопів** разом з відлигою, / Під сірим знаком першого журавля, / Ідуть та йдуть кирзові чоботи* [7, 39]. Засвідчені також гідроніми *Черемош, Прут, Уторопець* та омоніми *Говерла, Діл*. Напр.: *Сокоче **Уторопець** синій, / Де поять коней, сорочки перуть, / Де капають із вільх важкі росини / І гаситья пелюстя диких руж* [7, 38]; *Чисти дзвоном росяним, / Тихим смутком з осені / Йдуть до мене гори понад **Черемошем*** [7, 122]; *А як місяць-срібляр запорошить / За **Ділом** коси вільх і дівчат, / На камені плаче біла рожса, / Плаче ружса дівкам на печаль* [7, 131].

Найчастіше вживаним у поезіях названої збірки є антропонім *Довбуш*, адже цей ватаг бойової дружини опришків, наділений надзвичайною силою, якого куля не брала, є для більшості верховинців-горян народним героєм, месником, якого вбили. Напр.: *І виберусь, мов на Сіон, / На **Леся Довбуша** гору* [7, 81]. Функціонують у текстах і похідні від цієї номінації: *Земля моя багата **довбушуками**, / Піснями, могилами і трагічністю* [7, 27]; *А де той вогонь? У чийй він криці? / В чиему сонці? В зірниці чийй? / Може, в **Довбушевій** порохівниці, / Може, в милої бризне з-під вій?* [7, 41].

Оскільки часоплин у гуцулів тісно пов'язаний зі святами (*празниками*) християнського календаря, які в багатьох випадках нерозривно поєднані з дохристиянським (язичницькими) віруваннями, то цілком закономірним є функціонування в аналізованих віршах слів чи словосполучень для їх позначення: *Зелені свята, Юрія*. Напр.: *П'ять літ без нього (без батька. – Л.П.) **Юра** ліс косичить* [7, 29]; *Може, тому у капличці і плакала / **На зелені свята** Богородиця дерев'яна* [7, 72].

Менш численними на сторінках названої збірки є прикметники-гуцулізми, однак вони є досить різними за значеннями: *бриндушковий* «фіолетовий, фіалковий», *галчастий, галковий* «кістковий (про цукор)»,

жереповий «від *жереп* 1) гірська карликова сосна; 2) ялівець», *наглий* «1) невідкладний, спішний; 2) нахабний, грубий», *квасний* «кислий», *лютий* «гострий на смак», *ляцтий* «1) неслухняний; 2) найгірший, останній», *майовий* «травневий», *моругий* «про коня темно-сірої масті з плямами», *робітний* «працьовитий», *шаліновий* «виготовлений з тонкої вовняної тканини», *фудульний* «гордий, гордовитий». Напр.: *За що мені цю радість бриндушкову / Даруєш, земле мінна і промінна?* [7, 79]; *А запаліть, сини, ватри жерепові, / Та не обпаліть біле тіло тополі* [7, 29]; *Люди села робітні* [7, 40]; *А вже в очі сиплять черешневі вихори / І наздоганяє тебе майова гроза* [7, 141] та ін.

Органічно вплітаються в поетичну канву аналізованих творів різноманітні за семантикою гуцулізми-дієслова: *видіти* «бачити», *(в)уздріти* «побачити», *грубнути* «вагітніти», *дозирати* «доглядати, пильнувати», *здибати* «зустріти», *косичити* «квітчати», *коцкати* «1) стукати; 2) ударити (когось)», *маїти* «прикрашати хату зеленню на Зелені свята», *скуботати* «лоскотати», *сокотити* «1) пильнувати, стежити; 2) доглядати», *увихатиси* «метушитися, поратися». Напр.: *А Юра ліс косичить* [7, 29]; *А я не вірю вже, що замаюся щастям* [7, 93].

Зустрічаємо на сторінках збірки і своєрідні вигуки: *мой*, що вживається при звертанні до когось (*Ти не горбся, мій дідуно, не душкуй, / Дай закурим твою люльку, мой* [7, 104]), *сіда-ріда-дана*.

Багато з названих говірково маркованих лексем у творах Т.Мельничука використовуються неодноразово. До найбільш уживаних належать: *без*, *бриндуші* та багато спільнокореневих, *віно*, *гуцул* та похідні від нього.

Нерідко в поетичних полотнах Т.Мельничука зустрічаємо нагромадження в порівняно невеликому відрізку тексту багатьох гуцулізмів різної частиномовної належності (прийом ампліфікації). Напр.:

*Ні, ніхто не вирвав срібну волосину:
Срібну волосину Довбуш віддав сину,
Щоб ні меч, ні куля*

*Не взяли гуцула.
Щоб не знали гори туску,
Щоб не вмерли в горах бузьки.
Довбуш оддав сину, син – онукам,
Щоб стерпіти всі наруги й муки.
І ні меч чужий, ні смерть, ні куля
Не беруть з тих пір гуцула.
Золотого коня в лузі
Дозирає бовгар-бузьок,
Заживають рани в серці
Від гуцульської живиці...
А де ж зараз волосина?
В соняшниковім чубі мого сина [7, 74].*

Таке своєрідне нанизування створює певний настрій і підтверджує уже висловлену нами думку про те, що діалектні слова є невід'ємною частиною мовної свідомості Т.Мельничука.

Чимало гуцулізмів в аналізованих поезіях функціонують разом зі спільнокореневими дериватами: *бриндуші, бриндушки, бриндушковий; без, безовий; гуцул, гуцулка, гуцульський, Гуцульщина; Довбуш, Довбушів (присвійний прикметник), довбуцук; запаска, запасочка; легінь, легіник; май, майовий, замаюватися; мольфар, мольфари, мольфаренко, мольфарівна, мольфарів (прикметник); цимбали, цимбальний; жереп, жереповий; чага, чаговий* тощо.

Деякі діалектизми автор використовує у переносному значенні. Напр.: *І згасла бриндушка надій (колись золота) [7, 78]; А над смереками місяць – барткою, / Як парубоцький клич [7, 92]; Гори, життя могутча ватро, / Хай твій повік не згасне жар! [7, 165]* та ін. Таке їх вживання свідчить про потужний образний потенціал говіркових слів, їх здатність бути колоритними засобами художнього осмислення дійсності й зображення її у творах красного письменства.

Нерідко Т.Мельничук вдається до своєрідного «олітературнення» деяких діалектизмів. Це стосується їх фонетичного оформлення, зокрема нівелювання притаманного для гуцульських говірок вживання голосного звука *i* замість *a* після м'яких приголосних (*зам'янка* замість діалектного *заминка* чи *замінка*, *гусянка* – *гуслінка*), відсутність характерного ствердіння приголосних у кінці слів (*коверець* замість *коверец*, *гладунець* – *гладунец*, *просинець* – *просинец*). Таке наближення гуцулізмів у плані вираження до загальноновживаних лексем скорочує шлях до входження їх у скарбницю літературної мови.

В одному зі своїх віршів Т.Мельничук ствердно висловлюється:

Моя душа не зачужиниться

Й не всохне мого роду віть,

Покіль колючою ожиною

Триматись буду – за мій світ [7, 32].

А неодмінною частиною світу для людини є її материнська мова.

Таким чином, у збірці Т.Мельничука «Чага» широко представлені найрізноманітніші пласти гуцульської лексики, які майстерно залучаються до художнього змалювання дійсності. Читаючи його віршові рядки, відчуваємо глибоку, міцну закоріненість автора у живодайний ґрунт рідної говірки, його замилювання діалектними перлинами. А чим глибшим є коріння, тим розлогішою буде крона нашої мови. Тому, можливо, іноді й підсвідомо, а в більшості випадків свідомо, талановитий поет, використовуючи територіально марковані слова, прагне зробити вузькодіалектне загальнонаціональним надбанням.

1. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики / П.Ю.Гриценко / АН УРСР Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні ; відп. ред. І.Г.Матвіяс. – К. : Наукова думка, 1990. – 272 с.

2. Гуцульські говірки : короткий словник / відп. редактор Я.Закревська. – Львів : Відродження, 1997. – 232 с.

3. *Гуцульщина*. Лінгвістичні етюди / АН України. Інститут суспільних наук ; редкол. : Я.Закревська (відп. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1991. – 308 с.

4. *Грещук В.В.* Територіальні діалекти і мова художньої літератури: типологія зв'язків / В.Грещук // Грещук В.В. Студії з українського мовознавства : вибрані праці / упор. Р.Бачкур. – Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2009. – 520 с.

5. *Грещук В.В.* Південно-західні діалекти в українській художній мові : нарис [Текст] / Василь Грещук, Валентина Грещук. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 309 с.

6. *Дорошенко Я.* Князь поезії / Я.Дорошенко // Мельничук Т. Чага. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», «Просвіта», 1994. – С. 3-6.

7. *Мельничук Т.* Чага / Т.Мельничук. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», «Просвіта», 1994. – 176 с.

8. *Пена Л.І.* Гуцульські діалектні риси в поезії Марії Матіос / Л.І.Пена // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. XXV-XXVI. – С. 77-81.

9. *Пушик С.* Блакитна роса на траві й на колючому дроті / Степан Пушик // Мельничук Т. Твори : в 3 т. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2003. – Т. 1 : Поезії. – С. 5-35.

10. *Хобзей Н.* Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник / Н.Хобзей ; відп. ред. П.Гриценко. – Львів, 2002. – 216 с.

11. *Ципердюк О.Д.* Гуцульський говір у мові поеми Олександра Олеся «На зелених горах» / О.Д.Ципердюк // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. XXV-XXVI. – С. 164-169.

12. *Ципердюк О.Д.* Діалектизми в мовостилі Василя Герасим'юка / О.Д.Ципердюк // Література. Фольклор. Проблеми поетики : збірник наук. праць / редкол. : Г.Ф.Семенюк (гол. ред.), А.В.Козлов (відп. ред.) та ін. – Ч. 1. – Вип. 31. – К. : Твім інтер, 2008. – С. 372-388.

В статье проанализированы диалектизмы разных языковых уровней, использованные в поэтическом сборнике Тараса Мельничука «Чага». Особенное внимание обращено на лексические диалектизмы: они охарактеризованы с точки зрения частеречной принадлежности, встановлены их группы по значению, раскрыта их роль.

Ключевые слова: *диалектизм, гуцулизм, поэзия, Тарас Мельничук, «Чага».*

In this article it is analyzed different levels hutsuls' dialectisms used in the poetical collection "Chaga" by Taras Melnychuk. Special attention is paid to lexical dialectisms: they are characterized from their part of speech appliance perspective, it is determined their groups by their meanings, explicated their roles.

Key words: *dialectism, hutsulism, poetry, Taras Melnychuk, collection "Chaga".*

Пена Л.І. «Усе потрібне, все важливе, що в твоїй рідній стороні»: гуцульські діалектні риси в поезії Тараса Мельничука // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. Випуск 27-28. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, 2010. – С. 138-144.